CE SE ÎNTÂMPLĂ ÎN TEATRE?

SIBIU

O rechemare inspirată

Idee binevenită a teatrului sibian: organizează o manifestare complexă, cu un simpozion evocativ, trei premiere (române şi germane), convorbiri cu oaspeţi din mai multe centre. În acest fel, instituţia îşi face o radiografie, cu ajutor din afară, şi-şi consolidează, teatrologic, un capitol de biografie, cel al începuturilor. Căci e celebrat, cu acest prilej, Radu Stanca, dramaturgul, poetul, eseistul, regizorul, animatorul teatral al primilor ani postbelici.

Iniţiativa, lăudabilă, nu a fost tot atât de meritoriu pusă în faptă. Nu e prima oară când la Sibiu se gândesc acţiuni frumoase şi se îndeplinesc greoi şi cu împleticiri. Am văzut un bun spectacol în temă: **Doña Juana**, realizat de regizorul tânăr Gavril Cadariu, proaspăt angajat al scenei sibiene. Ni s-a oferit şi un spectacol german de five o'clock, sincer, simplu, modest, cu două piese scurte cehoviene interpretate cu umor de trei actori (aici, trupa s-a rarefiat, condiţiile de creaţie scenică sunt grevate de indigenţă). Seara a doua a fost rezervată unei reprezentaţii anodine, de o fadoare insuportabilă, **Invitaţie la castel**, după Jean Anouilh. Regizorul-actor Radu Dobre Basarab (şi profesor la Târgu-Mureş) a dat un test ce-i este defavorabil. E de neînţeles de ce a ţinut direcţia teatrului ca oaspeţii sosiţi de la Bucureşti, Cluj, Târgu-Mureş, şi chiar cei din Sibiu, să vadă această non-performanţă ce pune în rea lumină şi trupa, şi firma.

Simpozionul a însemnat o posibilitate de studiu sub regimul unor interferenţe culturale, cât se poate de nimerită, într-un an în care comemorarea lui Radu Stanca se alătură centenarelor Blaga şi Ion Luca, sau semicentenarului morţii lui Victor Ion Popa. Dar mulţimea vorbitorilor pregătiţi – cărora li s-au adăugat şi improvizaţii din partea locului –, diversitatea prea lăţită a abordărilor, sincopele desfăşurării au coborît cota teoretică şi istoriografică a colocvierii.

Printre lucrările rezistente din dramaturgia lui Radu Stanca, **Doña Juana** – a cărei premieră absolută a avut loc la Oradea, cu mulţi ani în urmă, în regia lui Dan Alecsandrescu – e un poem dramatic al iubirii, grefat pe mitul literar iberic al cuceritorului de inimi. În sinuosul joc dialectic al relaţiei de cuplu – Don Juan şi Doña Juana se supun unei competiţii (cine se va îndrăgosti de celălalt sau va rezista celuilalt?) – intervin elemente comice, legate de arlechini ce mimează în plan secund rafinata întrecere, şi elemente dramatice, legate de personajul Don Morte; e cel care arbitrează perfid întrecerea, luând-o pe femeie în împărăţia tenebrelor şi lăsându-l iar pe Don Juan solitar, cu neistovita sa sete de absolut şi cu amintirea a încă unei experienţe ce l-ar fi putut izbăvi, dar a eşuat.

Simetriile compoziţiei, limba atât de flexibilă şi înflorită a dialogurilor, geometria elaborată a episoadelor, contrapunctările comice şi tragicul distilat, parafrazările miteme literare dau actorilor putinţa de a se exprima şi comporta cu eleganţă. Atmosfera de poveste modernă, aerată a potenţat efortul spre lirică senzuală. Naraţia e mai redusă; peripeţiile scenice au amplificat însă epica, iar răsucirile continue ale firului principal au dat tensiune intrigii. Curiozitatea Doñei Juana – inabordabila şi însingurata doamnă ce-şi respingea adoratorii – e excitată de apariţia în urbe a ilustrului cuceritor. Pariul pe care-l face cu Don Morte – urîcios şi pervers râvnitor la graţiile ei, redus însă la neputinţă, pentru că femeia e Tinereţea şi Frumuseţea mereu triumfătoare – e determinat de trufie. Dar poate şi de o îndelungată aşteptare, ce a ajuns la un capăt de răbdare. Îndrăgostindu-se aievea şi crezându-se înşelată în această aşteptare (dintr-o gravă neînţelegere, un qui-pro-quo tragic), Doña Juana se va dărui lui Don Morte, adică va ispăşi cu propria-i viaţă eroarea. N-a putut birui mitul adăugându-i o pereche ce l-ar fi devalorizat. Acela rămâne, în continuare, unic, pururi izbânditor şi (ori) învins. Diana Văcaru, actriţă puternică şi sensibilă, a dat fină carnaţie şi patimă fierbinte feminii. A trecut cu distincţie prin orgoliul rece al castelanei, prin încrederea tenace în propriu-i sentiment, descoperit cu bucurie, ori prin dezamăgire, deznădejde, cu pornirea funestă spre celălalt tărâm. A jucat cu vibraţie. A făurit un chip de medalie, ce, în text, e învăluit de aburul abstracţiunilor. S-a aflat tot timpul într-o relaţie strânsă cu Don Juan, căruia Constantin Chiriac i-a conferit virilitate şi panaş. Personajul e astfel alcătuit încât mândria ostentată lasă loc, pe nesimţite, unui autoexamen lucid. Tranziţia e săvârşită de actor cu fluenţă. Gradaţiile sunt nuanţate. Eroul e prudent şi zeflemisitor, apoi plin de curtenie, pe urmă pasionat şi, în final, copleşit de o

Diana Văcaru şi Mihai Bica în Doña Juana de Radu Stanca la Sibiu (regia: Gavril Cadariu)

tristeţe reală. Îi lipsesc numai un machiaj şi o coafură de stil.

În configurarea lui Don Morte, actorul Mihai Bica foloseşte mijloace suple, schimbări neaşteptate de ton şi postură. Bătrânul dezgustător, care vorbeşte cupid de nurii Doñei Juana, se preschimbă într-o făptură fabuloasă, inflexibilă, în întunecatu-i demers. Interpretul e foarte înzestrat. Are în voce un timbru grav, plăcut. Nici peruca, nici îmbrăcămintea – din prima ipostază –

nu-l avantajează. Scenograful Mugur Pascu, atât de iscusit în aşezarea modulelor albe ale decorului semicircular – ce închid un cerc, în final –, a reuşit croiul şi culorile unor veşminte; ale altora, nu.

O dansatoare ce are funcţie alegorică (ea ar fi Dragostea) forfoteşte pe scenă mai mult în întuneric şi fără noimă. Tinerii servitori – Fiorela şi Fiorelo – sunt nesiguri: când precipitaţi, când tărăgănaţi. Şi lipsiţi complet de umor. Pe ei se bizuia, însă, comedia dramei – să zic aşa. Lui Mihai Coman i-ar fi necesar mai mult cumpăt; Gabriela Neagu n-are relief artistic.

Spectacolul atrage. E interesant ca dezbatere sentimentală. Impune prin demnitate artistică.

Doña Juana reaminteşte că dramaturgia lui Radu Stanca n-a fost jucată în timpul vieţii sale. A avut parte în postumitatea poetului dramatic de mai multe reprezentaţii – care n-au convins însă totdeauna. Din cele pe care le-am văzut, am dedus că, în genere, se edulcorează poezia şi se pune accentul pe dialogări statice, ce provoacă nedorite dislocări ale conflictualităţilor. Au nevoie însă – ca şi în cazul dramelor lui Blaga – de teatralizare intensivă. „Mi s-a imputat, dureros – scria autorul, în 1947 – teatralitatea. Dar ceea ce pare teatralitate celor dimprejurul meu e singurul fel adevărat în care pot trăi." Mare păcat că nu a izbutit să-şi expună şi practic, în scenă, pe piesele sale, concepţiile. Din montările cu lucrările altora (**O scrisoare pierdută**, de pildă) s-a văzut că înţelegea în spirit novator scenicitatea - ca o condiţie substanţială - şi valorarea în ritm continuu a climaxului dramatic.

*
* *

Cum ziceam – în cronica unui spectacol de la Baia Mare – **Doña Juana**, scriere de o graţioasă muzicalitate, sinteză neoclasică de **marivaudage** sprinţar, sarcasm molieresc negru şi tragic capriciu mussetian, e un turnir al poeziei erotice, condus de un maestru subtil şi ceremonios.

Cred că am regăsit, în bună parte, aceste caracteristici în spectacolul sibian al anului 1996. Prăznuirea scriitorului la Sibiu a fost oportună. A iubit burgul. În cartea sa de versuri, unele sunt închinate oraşului în care s-a legat atât de mult de teatru. „Nocturnă", „Un cneaz valah la porţile Sibiului", „Concert de orgă", „Baladă studenţească" îl pastelează direct sau indirect.

Simpozionul, ce a ocupat vreo patru ore dintr-o zi, a vrut să exploreze şi istoria teatrului ce poartă azi numele lui Radu Stanca, şi opera lui dramatică, şi probleme de versificaţie, şi activităţile regizoral-pedagogice, şi situaţia dramaturgiei naţionale ieri şi azi, nereuşind să fixeze decât două-trei repere. Nu sunt, în atare împrejurări, oportune elanurile encomiastice, nici situările ce eludează contextualităţile istorice. Privite cu luciditate de către unii vorbitori, poezia lui Radu Stanca, dramaturgia, ideile despre teatru au vădit că opera sa reprezintă o moştenire ce poartă sigiliul personalităţii şi e încărcată de motive evidente din activitatea Cercului literar de la Sibiu, în care înrâurirea blagiană a fost puternică. Expozeul interesant al criticului şi istoricului literar Mircea Tomuş ne-a ispitit cu un paralelism insolit între teatrul lui Stanca şi cel al lui Caragiale. Notaţii pertinente, prezentate de Claudia Dimiu, Gabriela Cenuşer, Anca Sârghie au conturat aspecte mai puţin studiate. Remarcabila disertaţie a profesoarei Ileana Berlogea a perspectivat gândirea regizorului. Din păcate, au lipsit mărturiile actorilor vârstnici ce au figurat în distribuţiile alese de regizorul sibian şi clujean, în deceniul şase. O tentativă de examinare coerentă a unor idei teoretice ale artistului, completată şi de amintiri personale privind întâlnirile (şi colaborările la „Contemporanul") cu poetul, a aparţinut celui ce scrie aceste rânduri. Regizorul (şi profesorul) Radu Dobre Basarab s-a străduit să definească individualitatea dramaturgului. Vorbitorul a avut însă impresia că aceasta ar deveni mai pregnantă dacă ar fi minimalizaţi şi scoşi din istoria reală mai toţi scriitorii contemporani cu autorul **Ostatecului**. Într-o privire din zborul păsării, oaspetele târgumureşean a ajuns la concluzia că în dramaturgia română postbelică dacă ar mai rezista vreo trei scriitori de teatru (poate patru? – se întreba, cu o uimire unită cu perplexitatea), Baranga fiind definitiv pierdut, Lovinescu „plătind tribut" conjuncturilor, alţii fiind eliminaţi la grămadă, printr o unică frază tirbuşonată. Peisajul literaturii pentru scenă din deceniile 5–6 devenea, în viziunea proaspătului istoriograf, un fel de Sahara cu două (ori, cu bunăvoinţă, trei) oaze şi o unică grădină înfloritoare. Ne-am scolocit unii dintre noi în amintirea textelor citite – şi a spectacolelor văzute – şi evocam dacă nu toate numele şi titlurile acelor vremi, dar măcar pe Victor Eftimiu şi Ion Luca, Mircea Ştefănescu şi Camil Petrescu, Tudor Muşatescu şi Tudor Şoimaru, Maria Banuş şi Sütö András, Laurenţiu Fulga şi Al. Şahighian, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Nicolae Tăutu, Sidonia Drăguşanu, Paul Everac şi câţi alţii încă, unii reuşind, alţii mai puţin, greşind, poticnindu-se, privind realităţile fără circumspecţie, utilizând imagini-stas, stereotipii, dar şi dând câteva lucrări ce s-ar prezenta mai bine azi decât felurite bagatele mate, dezliteraturizate de o politichie mâloasă. Vine vorba şi de Alexandru Kiriţescu, a cărui trilogie a Renaşterii e încununată prin **Michelangelo** (1948). Aş – zice un băştinaş aflat în sală, fost şi el autor dramatic –, nu mai pomeniţi de chestia asta: e cea mai slabă fiindcă era realist-socialistă. la te uită – ne mirăm – ce făceau, în piesa lui Kiriţescu, Papa Iulius al doilea şi cu ilustrul sculptor: o dădeau pe realism socialist în Capela Sixtină şi se certau, probabil, pe tema colectivizării în metocul Domului verde-alb din Florenţa! Şi asta în 1948... Am amintit, în replică, densul articol pe care l-a închinat atunci Stanca acelui confrate vârstnic.

Obsesia – nu numai a unor semidocţi, din păcate – că n-am avut, n-avem literatură dramatică, n-am avut teatru, e infestat ideologic, tot, şi deci cu măduva devorată de bacterii cunoscute, continuă şi în zilele noastre, cu susţineri abracadabrante, punându-se totul într-o oală şi turnându-se în fiertura sleită ignoranţă patentă, uitare deliberată, fanatism de ultimă oră, nu o dată rea-credinţă foarte ieftină şi, destul de des, etichetari la nivelul inchiziţiilor raionale eradicatoare.

Dacă facem abstracţie – mai exact, dacă putem face abstracţie – de ceea ce a tarat simpozionul şi de spectacolul deshidratat cu piesa lui Anouilh, ce a stricat o seară, avem temei să afirmăm că teatrul din Sibiu onorează numele lui Radu Stanca – azi, pe firma sa – rămânându-i să reevalueze scenic, măcar la cota **Doñel Juana**, scrierile patronului său spiritual şi ale multor altor autori autohtoni ce au şi ei dreptul la scenă. Li se recunoaşte acest drept, se discută că au legitimitate în a-l revendica, dar nu şi-l prea pot exercita.

VALENTIN SILVESTRU